

כלי ביקורת ממוחשבים למניעת מעילות והונאות

התפתחות מערכות המידע בארגונים, מחייבת את עולם האבטחה והביקורת ללמוד להשתמש בכלים ממוכנים לשם ביצוע בקרה וביקורת חקירתית. במאמר זה אסקור בפניכם מספר דוגמאות של מעילות שבוצעו לאחרונה ואת הדרך בה ניתן, באמצעות כלי ביקורת ממוחשבים, לאתר "ממצאים מחשידים" אשר יובילו לאיתור מעילות כגון אלו.

מאת : אסף קורן*

מהצד השני יסייעו מערכות הבקרה לאתר מקרים בהם איש הרכש מבצע עסקאות לא סבירות, כגון רכישה במחירים גבוהים ממחירי השוק. המערכות הממוחשבות מאפשרות לנתח את נתוני הרכש המופיעים במערכת המידע וביצוע ניתוחים סטטיסטיים כגון הצלבה של נתוני הרכש אל מול רכישות עבר או הצלבה אל מול מחירי השוק.

ספק פיקטיבי והעברת התשלומים לחשבון העובד - במקרים בהם "מוקם" ספק פיקטיבי ע"י מנהל הרכש יסייעו מערכות הבקרה לבחון את כלל פרטי העברת הכספים אל מול חשבונות הבנק. באמצעות הצלבה של קובצי נתונים, התשלומים המבוצעים אל נתוני חשבונות הבנק של העובדים ומקורביהם, ניתן לאתר מעילות מעין אלו.

מעילות שכר

לפני מס' שנים התגלתה מעילה בהיקף של מיליוני שקלים שבוצעה ע"י חשבת השכר של אחת מרשתות בתי המלון באילת. מעילות אלו נפוצות בארגונים עתירי כח אדם ובעיקר באלו בהם התחלופה והמוביליות גדולה במיוחד כדוגמת בתי מלון, חברות אבטחה, ניקיון וכדומה.

עובדים פיקטיביים - ככל שכמות העובדים בארגון גדולה ורמת הבקרה קטנה, מעילה באמצעות הוספת עובד פיקטיבי תאפשר בקלות רבה יותר. מעילה מסוג זה די נפוצה וחשוב שתהיה בקרה בנושא. באמצעות כלים ממוכנים ניתן לבצע בדיקות לאיתור תשלומים שונים לעובדים שונים לכאורה הממוענים לאותו חשבון בנק. כמו כן ניתן להצליב את נתוני תשלומי השכר לקובץ נתוני האב של העובדים, אשר בד"כ מנוהלים על ידי משאבי האנוש בארגון, ולזהות האם מבוצע

המלאי ופעולות השמדת המלאי אשר בוצעו על ידי אותו משתמש.

שיתוף פעולה עם הספק - בהיעדר בקרה מספקת על קבלת תעודות משלוח למחסן, קיים פוטנציאל לשיתוף פעולה פלילי בין המחסנאי לספק. במקרים אלו תירשם לכאורה קליטה של כמות מלאי גדולה ממה שנשלח בפועל וחלוקת הרווח הכספי בין הספק למקבל הסחורה. קליטה זו מהווה בסיס לחשבונית אותה ישלח הספק. במצב זה נבחן באמצעות הכלים הממוחשבים האם מבוצעות באופן שיטתי פעולות איפוס/הפחתת מלאי עבור ספק מסוים. בנוסף תיבדק ההתאמה בין הזמנות הרכש מהספק לתעודות כניסת המלאי.

מעילות והונאות במחלקת הרכש

מחלקת הרכש והעומדים בראשה נמצאים תמיד בעין הבודק ולא בכדי נחשבת משרה זו למשרת אמון. מתוקף תפקידם של אנשי הרכש, הם עוסקים בקביעת הפריטים אותם ירכוש הארגון ואת הספקים מהם יירכשו. החלטות אלו הן לעיתים גורליות לספק זה או אחר שהחלטתו של מנהל הרכש יכולה להביא מצד אחד לפריחתו ושגשוגו ומאידך להביאו לקריסה. מצב זה פותח פתח רחב ללחצים ולהונאות.

רכש במחירים גבוהים ממחירי השוק או שלא בהתאם למדיניות החברה - למערכות הבקרה יכולת לסייע לארגון בשני מישורים. הראשון, סיוע בקביעת הספק/ מוצר על סמך פרמטרים של מחיר, איכות, אחריות וכד'. כמו כן, קיימות היום מערכות הממליצות למנהל הרכש מאיזה ספק יש לבצע רכש וזאת על סמך פרמטרים קבועים מראש. מקרים אלו ניתן לאתר על ידי הצלבת

לא יכולת לפצח את "הקופסא השחורה", להבין את תהליך זרימת הנתונים וללא היכולת לשלוף ממנה את הנתונים ולבדקם, עולה החשיפה לקיום שגיאות בנתונים ואף לביצוע פעולות מעילה והונאות המתרחשות בעיקר עקב כשלים תפעוליים ביישום תהליכים יעילים ומבוקרים. באמצעות כלי ביקורת ממוחשבים ניתן היום לאתר מקרים אלו ובכך להקטין או למנוע אפשרות של מעילות והונאות.

מעילות מלאי

מערך המלאי בחברות הינו "עקב אכילס" ומהווה מטרה לביצוע פעולות הונאה. ככל שהמלאי יקר יותר ו"גנבי" יותר הפיתוי עולה. המלאי חשוף בעיקר להונאות הנובעות ממניפולציות של מחירי המלאי או "יפוי" הדוחות הכספיים באמצעות ניפוח ערך המלאי.

להלן מס' דוגמאות לעבירות שבוצעו בנושא זה אותן ניתן לאתר באמצעות כלי התחקור הממוחשבים:

גניבות מלאי על ידי "ספירת" מלאי שקרית או ע"י פעולת "איפוס" מלאי - באמצעות כלי התחקור ניתן לנתח את "יומן תנועות" המלאי ולאתר פעילות של "איפוס מלאים" הנעשות בתקופות בהן אין החברה מבצעת ספירה ובכך לעלות על המועל.

רישום כוזב בדוחות "השמדות מלאי" - במקרה זה יקלט המחסנאי את כמות המלאי המוזמנת ואח"כ יכין תעודה כוזבת להשמדת מלאי. במקרים בהם תהליך ההשמדה אינו מבוקר ונמצא תחת אחריותו של אותו מחסנאי קיימת חשיפה למעילות מסוג זה. באמצעות כלי התחקור מתאפשר ניתוח

המשך תשלום לעובדים שעזבו - עובדים אשר עוזבים את הארגון בד"כ ממשיכים לקבל תשלומים שונים במשך תקופה קצרה נוספת (פיצויים, הפרשים וכד'). מצב זה עלול להיות מנוצל לרעה על ידי השארת עובדים אלו כפעילים לתקופה ארוכה יותר והמשך תשלומי שכר לעובדים אלו. במצב זה יכול המועל לדאוג כי התשלום יועבר לחשבון הבנק שלו או לחילופין, להתחלק בשכר עם העובד שעזב. לאיתור מקרים אלו, ניתן להצליב בין קובץ תשלומי השכר לקובץ נתוני האב של העובדים במערכת משאבי אנוש.

מתן תוספות שכר מנופחות "למקורבים" - הכנת תלוש שכר במקרים רבים הינה תהליך מורכב מאחר והתלוש עשוי להכיל בתוכו מרכיבים רבים כגון דיווחי שעות, הסכמים שונים, ותק, דרגה, בונוסים, ימי מילואים, פדיון חופשה, הלוואות ומפרעות. בארגונים בהם קיימים סוגים שונים של הסכמים וסמלי שכר רבים הופך הנושא להיות מורכב יותר. במקרים אלו, יהיה קשה לעלות על טעויות או מעילות בהן ניתנו לעובדים מסוימים תוספות אשר לא היו אמורים לקבל בהתאם להסכם שלהם. לאיתור מקרים חריגים אלו ניתן לבצע סימולציה לשכר כפי שאמור להיות משולם באמצעות כלי ביקורת ממוכנים ולהשוותו אל השכר ששולם בפועל.

מעילות הרשאות - בעולות חריגות ובלתי מורשות

הפרדת תפקידים והרשאות עודפות - הפרדת תפקידים (Segregation Of Duties) הינה אחת הבקורות החשובות למניעת טעויות ומעילות. הפרדת תפקידים מבוססת על התפישה של הפרדת תהליך למספר מטלות, כך שמספר אנשים יחזיק חלק בתהליך. בחברות קטנות לעיתים קרובות יבצע עובד אחד מס' פעולות אשר בארגונים גדולים מפוצלים בין מס' בעלי תפקידים כאשר הדגש הוא על מחלקת הנהלת החשבונות.

בארגונים רבים ה"הרשאות" לעובדים לא ניתנות תמיד על פי הצורך תוך עיקרון הפרדת תפקידים ונוצרת חשיפה של עובדים לא מורשים למידע רגיש ואף לביצוע פעולות בלתי מורשות. באמצעות כלי ביקורת ייעודיים לנושא זה ניתן לבחון האם לעובדים קיימות הרשאות עודפות ו/או נוגדות את כללי הפרדת התפקידים. בנוסף, באמצעות כלים אלו, ניתן לאתר עובדים אשר בפועל ביצעו פעולות בלתי מורשות.

מעקב הכנסות

גניבת תקבולים מלקוחות ורישום פקודת יומן בגין ההפרש - מעילה מסוג זה יכולה להתבצע על ידי גניבת הכספים ששילם הלקוח ורישום פקודת יומן זיכוי לצורך איפוס הפער או "גלגול" היתרות לכרטיסי הפרשים למיניהם על מנת לגשר על הפער בין ספר עזר לקוחות לספר הראשי. באמצעות הכלים הממוחשבים נבחן כיצד נסגרו החשבונות בספרי החברה ונעקוב אחר פקודות יומן שונות.

מתן הנחות מעבר למותר - דרך אחרת למעילה בהכנסות הינה מתן הנחות גבוהות מעבר למדיניות החברה. במקרים אלו תבצע פעולת מכירה שעלולה לנבוע מתגמול על הקיפי מכירות, לחץ לעמידה ביעדי מכירות ואף ממכירה בה העובד והלקוח מתחלקים בסכום ההנחה. באמצעות כלים ממוכנים נצליב בין חשבונות המכירה, המחירונים וההנחות המותרות בחברה על פי מדדגי סמכות ונאתר חריגים.

מעקב הוצאות

חשבוניות כפולות ותשלומים כפולים - אחת משיטות ההונאה הפשוטות והידועות היא שיטת "מצליח". השיטה בה ספקים מעבירים את אותה חשבונית פעמיים בתקווה שמערך הבקרה בארגון לא יעלה על כפילות זו ויבצע תשלום כפול. לעיתים מעילה דומה יכולה לבוא מתוך הארגון, כאשר איש הכספים מציג את אותה החשבונית של הספק לתשלום ודואג להסב את התשלום אליו במידה ומדובר בשיק, ובמקרים יותר מתוחכמים הוא יפתח במערכת המידע ספק נוסף פיקטיבי, עם מספר חשבון הבנק אליו המועל מעוניין להעביר את הכסף, וידאג שהתשלום יבצע לספק זה. לאיתור מקרים אלו נבצע בדיקות באמצעות כלים ממוחשבים לאיתור תשלומים כפולים, חשבוניות כפולות וספקים כפולים.

"שיפוץ" דוחות כספיים - מטרת בדיקות אלו הינה לאתר רישומים כוזבים או כאלו שנועדו לטשטש ביצוע "שיפוצים" חשבונאיים לדוחות הכספיים. בד"כ האינטרס לביצוע "שיפוצים" אלו מגיע מהרמות הגבוהות ביותר בחברות, דבר המקשה על קבלת שיתוף פעולה בניסיונות לאתר מקרים אלו. "המשחקים" בתוצאות הכספיות יכולים להיות בצורות רבות כגון: הקדמת הכנסות, דחית הוצאות, ניפוח מלאים, הכרה בהכנסות שמבחינה חשבונאית לא מותרות ועוד.

אי רישום מלאי "מת" כמלאי "מת" לצורך הקטנת ההפסדים - במקרים אלו נבדוק את תנועות המלאי על פני תקופה ארוכה. אל כלי הביקורת הממוכן יונו נתוני המלאי לרבות קובץ יתרות וכן קובץ

מלאי בעלי מחזור מכירות נמוך (מלאי איטי). בשלב הבא ייבדק האם נרשם מלאי זה כמלאי מת או מלאי איטי.

חישוב מנופח של ערך המלאי - חישוב ערך המלאי מורכב משיטת חישוב הנקראת FIFO (ממוצע נע וכד'). בשל מורכבות חישובים אלו אנו נתקלים במערכות מידע אשר אינן מבצעות את החישוב כהלכה וכתוצאה מכך משתבש ערך המלאי. בנוסף, ידועים מקרים בהם הייתה התערבות מכוונת על ידי גורמים בחברה לעדכון ערך המלאי. על ידי קליטת יתרות פתיחה ותנועות מלאי לכלי הביקורת הממוכן נוכל לבצע סימולציה לערך המלאי בחברה על מנת לוודא אם הערך בספרי החברה תואם את הערך האמיתי של הסחורה.

הגדלת מכירות והגדלת אשראי לקוחות במקביל שיטה ידועה נוספת להגדלת ערך המלאי בדוחות הכספיים הינה הגדלת מכירות והגדלת ימי אשראי במקביל. בדרך זו ניתן לשכנע לקוחות לקבל סחורה/שירותים מוקדם יותר כאשר את התשלום יבצעו כמתוכנן מראש. באמצעות כלים ממוכנים נאתר שינויים בדפוסי המכירות ובימי האשראי.

דחיית הוצאות - קבלת סחורה במהלך השנה ותשלום בגינה בשנה העוקבת. בדרך זו החברה תקטין לכאורה את הוצאותיה. באמצעות כלים ממוכנים, ניתן לאתר מקרים אלו ע"י בדיקת חתך פשוטה במסגרתה נוהג תעודות כניסה שלא הונח לגביהם חשבונית במהלך השנה.

פקודות יומן להעברת יתרות בין חשבונות-דרך נפוצה נוספת "לשינויים קוסמטיים" בדוחות כספיים נעשית באמצעות העברת יתרות בין חשבונות באמצעות פקודות יומן. באמצעות כלים ממוכנים נסקור את פקודות היומן ע"י סט של שאילתות לאיתור מקרים חריגים כגון: פקודות יומן שבוצעו בסופי שבוע או חגים, פקודות שבוצעו על ידי גורמים בלתי מורשים, פקודות יומן לא מאוזנות, פקודות יומן לחשבונות מעבר, פקודות לחשבונות בהם השימוש אינו שכיח ועוד.

ניתן להמשיך ולתת דוגמאות לרוב למצבים בהם מערך בקרה אנושי יתקשה מאוד לעקוב ולאתר חריגים. לצורך כך, פותחו בשנים האחרונות מס' מערכות בקרה ופיקוח מתקדמות אשר מאפשרות בקרה בזמן אמת על כלל תהליכי החברה בהם קיים פוטנציאל גבוה ל"תקלות". ■

*הכתוב הינו מנכ"ל משותף בחברת "SecAudit" העוסקת בניהול סיכונים, ביקורת מערכות מידע ואבטחת מידע. החברה מספקת קשת שירותים המאפשרים להעריך סיכונים, לשפר את הבקורות הקיימות ולהגביר את יעילותן. החברה ממוחשבת את תהליכי הביקורת והדיווח.